

Fra fengsels- og tvangsarbeidsvesenet i Norge.

Av byråsjef i Justisdepartementet OLE AN. HERUD, Oslo.

Da Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab ikke har hatt noen meddelelse om fengsels- og tvangsarbeidsvesenet i Norge siden 1941 (Tidsskrift for Strafferet 1943, side 267) skal jeg her gi noen opplysninger for de følgende år.

Det daglige middeltall for fanger og tvangsarbeidere i de forskjellige anstalter har stillet seg slik:

Landsfengslene:	1941/42	1942/43	1943/44	1944/45	1945/46	1946/47	1947/48	1948/49
Menn	302	319	362	359	381	385	371	354
Kvinner	6	4	2	4	4	5	12	12
Tilsammen	308	323	364	363	385	390	383	366
Kretsfengslene og hjelpfengslene:								
Botsonere	85	47	56	43	121	165	201	251
Andre straffanger	165	230	354	360	328	456	418	349
Varetektsfanger ..	511	760	907	1387	2401	1193	778	572
	761	1037	1317	1790	2850	1814	1497	1172
Tvangsarbeids- husene:								
Menn	358	318	410	463	329	335	353	410
Kvinner	20	15	16	12	10	20	23	20
	378	333	426	475	339	355	376	430
Samtlige foran- nevnte anstalter:	1447	1693	2107	2628	3574	2559	2256	1968
Herav på vann og og brød (i krets- og hjelpfengsler)	55	40	55	64	99	168	167	141

Forvarings- og sikringsfangene er regnet med under den anstalt de er anbrakt i.

Som nevnt i dette tidsskrift for 1943 side 268 var de fleste av de personer som i okkupasjonstiden ble fengslet eller dømt av tyskerne i Norge satt inn i anstalter som stod helt under tysk administrasjon og er i så fall ikke med i foranstående oppgaver. Dette gjelder hele okkupasjonstiden.

Etter frigjøringen i mai 1945 blev det opprettet en rekke provisoriske fangeleirer beregnet på å motta personer som ble satt i varetekt i forbindelse med landssvikoppgjøret og personer som skulle sone straff for landssvik. Det ble likevel nødvendig å sette en stor del av den førstnevnte gruppe fanger i de ordinære krets- og hjelpfengsler, som på den måten fikk et betydelig overbelegg. Av landssvikere som skulle sone straff er derimot et forsvinnende antall satt inn i de ordinære fengsler.

De landssvikfanger som ble mottatt i de ordinære fengsler er med i foranstående oppgaver.

Det samlede antall fanger og tvangsarbeidere pr. 31. desember i de ordinære anstalter i nedennevnte år var:

	1942	1943	1944	1945	1946	1947	1948	1949
	1516	1992	2246	3023	2375	1975	1867	1680
Herav landssvik-fanger				1824	700	280	102	22

Sikringsmidler mot farlige forbrytere.*)

Ved utgangen av siste år var antallet av sikringsdommer som er avsagt siden loven av 22. februar 1929 trådte i kraft (og som Straffe-registret har fått melding om) 1380.

Av disse var 64 menn og 5 kvinner tidligere dømt 1 gang etter strl. § 39, 7 menn og 1 kvinne tidligere dømt 2 ganger og 1 mann 3 ganger.

Den bemyndigelse som gis i sikringsdommene omfatter i de fleste tilfeller samtlige sikringsmidler, men er likevel i svært mange tilfeller begrenset til de mildere (§ 39, 1 a-c eller § 39, 1 a-d). Fordelingen er for de siste 8 år (1942—1949) slik:

Dommene omfatter	§ 39,1 a-c	§ 39,1 a-d	§ 39,1 a-e	§ 39,1 a-f	Opgave mangler	Antall av-sagte dommer
1942	2	2	10	17	23	54
1943	1	4	8	30	34	77
1944	3	2	6	36	26	73
1945	5	4	9	30	11	59
1946	7	6	17	24	5	59
1947	11	15	15	74	9	124
1948	4	11	15	41	26	97
1949	6	12	18	48	22	106
Tilsammen 1942-49	39	56	98	300	156	649

De sikringsbeslutninger som i årene 1942-1949 er truffet vedkommende de i disse år sikringsdømte personer fordeler seg slik på de forskjellige grupper av sikringsforanstaltninger:

§ 39,1 a-c (anvisning av eller forbud mot bestemt oppholdssted, politioppsikt, tilsyn eller avholdspått)			§ 39,1 d (privat forplei- ning enten alene eller i forbindelse med de i § 39, 1 a-c nevnte sikrings- midler)		§ 39,1 e (anbringelse i sinussyke- asyl, kur- eller pleieanstalt eller arbeidshus)		§ 39,1 f (fengsling forvaring)		Ingen beslut- ning eller besluttet utvist		Tilsammen
M.	Kv.		M.	Kv.	M.	Kv.	M.	Kv.	M.	Kv.	
1942	17	3	11	3	18	1	1				54
1943	25	6	21	5	16		3			1	77
1944	30	6	8	4	11	3	5	1	2	3	73
1945	25	1	16		11	1	1	2	2		59
1946	29	1	16	1	8	1	1		2		59
1947	52	5	20	2	19	4	4		16	2	124
1948	38	7	22	2	9	2	1		15	1	97
1949	28	4	14		5		1		53	1	106
	244	33	128	17	97	12	17	3	90	8	649

*) jfr. dette tidsskrift for 1943, side 269.

De som for tiden er undergitt sikring utgjør omkring $\frac{1}{3}$ av de som hittil har fått sikringsdom.

Ved en opptelling 15. september 1949 var tallet på sikringsdømte 1317. Antallet av sikringsdømte personer, overfor hvem sikringen på dette tidspunkt ikke var innstillet utgjorde 452 menn og 47 kvinner, tilsammen 499 personer. Av disse var det truffet sikringsbeslutning for 398 menn og 39 kvinner tilsammen 437, mens det for de øvrige, henholdsvis 54 og 8 ikke forelå noen sikringsbeslutning (enten fordi det ennå ikke forelå beslutning fra vedkommende statsadvokat eller fordi domfelte sonet ny straff).

De domfelte som pr. 15. september 1949 var undergitt sikring var sikret slik:

§ 39,1 a-c	232 (206 m. og 26 kv.)
§ 39,1 d	105 (96 m. og 9 kv.)
§ 39,1 e	90 (86 m. og 4 kv.)
§ 39,1 f	10 (10 m. og 0 kv.)
	<hr/> 437

Antallet av nye *forvaringsdommer etter strl. § 39 a*, har for de siste 8 år vært følgende:

	1942	1943	1944	1945	1946	1947	1948	1949
	12	24	5	3	7	2	6	4
Herav vedkommende personer som tidligere hadde vært dømt 1 gang etter § 39 a	2	3	1	1	1	0	0	2
Av dem som var dømt etter § 39 a er pr. 31. desember blitt løslatt på prøve	11	8	6	8	14	16	14	11
Av disse prøveløslatte er blitt gjeninnsatt eller idømt ny forvaring eller sikring i prøvetiden	6	8	2	7	8	6	7	2
hadde bestått prøven (prøvetid 5 år)	5	4	5	12	5	5	2	2
Følgende antall utholdt forvaring etter § 39 a pr. 31. desember (heri medregnet gjeninnsatte etter prøveløslatelse)	34	36	32	39	39	29	21	12

Botsfengslet.

Anbringelse av en del fanger fra Botsfengslet i en sommerleir på Nesfeltet fortsatte også under krigen og i 1945. Fengslet hadde dessuten en skogsarbeidsleir og 2 tropper på jordbruksarbeid sommeren 1945. På denne måte var 85—90 fanger anbragt utenfor fengslet i sommertiden.

I forbindelse med arrestasjonen av landssvikerne våren 1945 ble det nødvendig å overføre landsfengselsfangene i Oslo kretsfengsel til Botsfengslet, som etterhvert måtte belegge delvis også de plasser som var forbeholdt fangetroppene som i sommerhalvåret var på arbeid utenfor fengslet. For å skaffe plass fra høsten av for de ca. 85 fanger som fengslet hadde på utarbeid overtok fengselsvesenet en tidligere arbeidstjenesteleir på Røsfeltet i Nes på Romerike.

Leiren var beregnet å kunne gi plass til 135 fanger. I forbindelse med kolonien er det opprettet en skogsarbeidsleir for 14 fanger.

Forutsetningen er at det til denne koloni fortrinnsvis skal overføres første gangs innsatte fanger som egner seg for en friere behandling, og først og fremst unge fanger.

Fangene beskjeftiges — foruten med leirarbeid og arbeid i noen verksteder — vesentlig med jordbruksarbeid, veiarbeid og skogsarbeid.

Oslo kretsfengsels avdeling for landsfengselsfanger, som etter innsettelsesreglene skal motta mannlige residivister med dommer på 6 måneder og mer, er etter krigen brukt i så liten utstrekning at Botsfengslet siden 1945 i praksis har vært vårt eneste landsfengsel for menn.

Til avhjelp av fengslsnøden ble det i 1944—45 oppført to fangebrakker ved kretsfengslet på avdeling B's tomt i Åkebergveien 11. De ble tatt i bruk like etter frigjøringen.

Fengsel og arbeidshus for kvinner.

Det nyoppførte fengsel og arbeidshus for kvinner på Ila (i Bærum) ble helt til krigens slutt under navnet Grini disponert av de tyske myndigheter og har siden vært sentralfengsel for mannlige landssvikfanger under navnet Ilebu og er fremdeles landssvikanstalt.

De kvinnelige fanger og tvangsarbeidere som skulle flyttet inn på Ila i 1940 var inntil september 1941 anbragt på Bredtveit i Østre Aker som da ble tatt i bruk som politisk fengsel og fra april 1942 i Sel hjelpefengsel, som ble tatt i bruk som midlertidig landsfengsel og arbeidshus for kvinner (se dette tidsskrift for 1943 side 271). Da Bredtveit etter frigjøringen ble tatt i bruk som fengsel for kvinnelige landssvikfanger har det ordinære fengsel og arbeidshus for kvinner også etter frigjøringen måttet ha tilhold på Sel, en ordning som bare kunne forsvares som en nødsforanstaltning, skjønt fengslet med en ny fangebrakke på 24 plasser fra 1946—47 kunne motta i alt vel 40 fanger.

Da man regnet med at fangetallet på Bredtveit i løpet av 1948 og første halvdel af 1949 ville gå sterkt ned, ble det besluttet å føre belegget i Sel tilbake til Bredtveit. Overføringen fant deretter sted i september 1949 og samtlige fanger og tvangsarbeidere fikk plass i internatet, som har 53 senger foruten en sykeavdeling på 7 senger, mens landssvikfangene ble samlet i en af de 4 brakkene som ble oppført der under krigen.

Ved utgangen av 1949 bestod belegget av 12 fanger etter landssvikloven, 32 tvangsarbeidere etter løsgjengerloven og 9 fanger på ordinær straff.

Anstalten ble i den tid den hadde tilhold på Sel ledet av inspektøren ved fengslet og arbeidshuset for kvinner, frk. Hjørdis Schanke.

Kretsfengslene og hjelpefengslene.

Fengslene i Finmark brente eller ble ødelagt på annen måte høsten 1944. (Om de øvrige fengsler som ble ødelagt under krigsoperasjoner, se dette tidsskrift for 1941 side 219).

Nytt midlertidig fengsel i *Vadsø* ble opprettet i begynnelsen av desember 1944. Fengslet brukes til varetektsfanger og delvis også til straffavsoning i inntil 60 dager.

Det tidligere fengsel i *Kirkenes*, som var innredet i politikammerbygningen og ferdigbygd i begynnelsen av krigen, ble restaurert etter brannen i 1944 og ble tatt i bruk som småfengsel igjen fra 1. juli 1947.

I *Vardø* fullførte fengselsvesenet i 1947 oppføringen av en fengselsbrakke som ble tatt i bruk som Vardø hjelpefengsel høsten 1947.

Fra 1. april 1947 ble brakkene ved den nedlagte Skjærtangen fangeleir for landssvikere ved *Kristiansund* tatt i bruk som hjelpefengsel.

Stavanger kretsfengsel avdeling C, som ble opprettet som midlertidig fengsel under krigen ble lagt ned fra 1. april 1947. Annekset til *Bergen* kretsfengsel i *Lungegården* skole, som ble tatt i bruk under krigen, er lagt ned fra 1. juli 1947. Ved *Kristiansand* kretsfengsel ble avdeling B, som ble tatt i bruk 17. mai 1943, lagt ned fra 1. september 1947. Fengslet i *Brevik* er lagt ned fra 1. januar 1948.

Arbeidsskole for unge lovbrytere.

På fengselsvesenets budsjett for 1939/40 ble det bevilget kr. 300.000,— til en arbeidsskole i samsvar med lov av 1. juni 1928 om oppdragende behandling av unge lovbrytere. Arbeidsskolen var tenkt innrettet på Bredtveit etter en plan som Stortinget hadde godkjendt 5. mai 1939. Anleggsarbeidet måtte imidlertid utstå fordi Bredtveidt ennå var i bruk som kvinnefengsel, og som følge av krigen ble bevilgningen senere inndratt uten at noe av den var brukt.

Arbeidet med å få arbeidsskolen ble tatt opp igjen etter krigen og den første bevilgning til skolen ble tatt med i budsjettet for inneværende termin. Den tidligere plan om å innrette skolen på Bredtveit ble oppgitt. I stedet innrettes den nå på eiendommen *Berg* i *Sem*, som under okkupasjonen tjente som interneringsleir for politiske fanger og etter krigen under navnet *Sem* fengsel har vært brukt som provisorisk fangeleir for landssvikere. Eiendommen ligger ca. 5 km fra *Tønsberg* og har et areal på ca. 475 dekar. Beliggenheten må anses meget heldig og også forøvrig antas eiendommen å passe godt for en arbeidsskole. Eiendommen er bevokset med skog, men omtrent halvparten er godt skikket for oppdyrkning.

Arbeidet med oppførelsen av de provisoriske bygninger og funksjonærboligene ble satt i gang forsommeren 1949. Det skal etter planen oppføres 5 provisoriske bygninger (3 bygninger til innkvartering av Arbeidsskolens elever, 1 som mottakelses-, syke og isolasjonsavdeling og 1 som administrasjonsbygning) og 10 funksjonærboliger (8 eneboliger — hvorav en med funksjonærvaskeri og badstue- og 2 to-mannsboliger), hvortil det vesentlig anvendes trematerialer fra brakker overført fra nedlagte tvangsarbeidsleirer. Av den nåværende bebyggelse på eiendommen beholdes kjøkkenbrakken med en mindre ominnredning, verkstedbrakken og et par mindre brakker som forutsettes brukt til verksteds- og lagerrom. Den eldre bebyggelse på eiendommen, et våningshus av tømmer med et senere oppført tilbygg, skal ominnredes og gi plass for 6 funksjonærliligheter.

Etter planen skal det videre oppføres en økonomibygning (låve, fjøs m.v.), likesom det forefinnes materialer til oppførelse av en gymnastikkbygning med plass til foredrags- og kinosal.

Oppførelsen av bygningene er vesentlig basert på landssvikfanger som arbeidskraft. I stor utstrekning benyttes fanger som har fått fagopplæring ved yrkesskolen i *Gulskogen* tvangsarbeidsleir.

Anlegget antas å bli ferdig til å tas i bruk som arbeidsskole for unge lovbrytere i løpet av de første måneder av 1951.

Skolen er beregnet å kunne ta imot 60 unge menn i alderen mellom 18 og 23 år.

Ilebu fengsel, som er bygget som fengsel og arbeidshus for kvinner, ble — som nevnt — overtatt av tyskerne i 1940 og ble under hele krigen brukt som interneringsleir. Etter frigjøringen har den vært brukt som fengsel for landssvikfanger. Bortsett fra fengslets sykeavdeling antas det fra sommeren 1950 ikke lenger å være nødvendig å bruke fengslet til landssvikfanger. Da fengslet således med det første kan stilles til disposisjon for det ordinære fengselsvesen, har Justisdepartementet i budsjettproposisjonen 1950/51 foreslått at anstalten tas i bruk som sikringsanstalt, en anstalt fortrinnsvis beregnet på anbringelse av sikrings- og forvaringsfanger etter henholdsvis § 39 og 39 a i straffeloven. Ordningen vil i tilfelle ikke kunne gjennomføres før om noen tid, idet anstalten som nevnt må beholde de gjenværende landssvikfanger som trenger sykebehandling og dessuten må motta hele belegget på Sem tvangsarbeidshus og pleieanstalt som må gi plass til landssvikfanger fra Akershus landsfengsel.

Personalskifte.

Som ny direktør for Botsfengslet etter *Hartvig Nissen* som fratrådte 15. oktober 1944 etter oppnådd aldersgrense ble tilsatt *Conrad Falsen*, som tidligere hadde vært direktør for Opstad tvangsarbeidshus inntil han i juli 1944 av den nasistiske minister var blitt »stillet til disposisjon». Direktør Falsen avgikk ved døden 19. mai 1946. Presten ved Botsfengslet, *Andreas Hauge*, ble deretter den 15. august 1946 ansatt som direktør for Botsfengslet.

Den i 1941 ansatte direktør for Oslo kretsfengsel *J. Trøgstad* fratrådte 15. juli 1944 og ble etterfulgt av *Thv. Bakken*, som ble fjernet ved frigjøringen. Som ny direktør ble den 1. november 1945 ansatt likningssjef, cand. jur. *Knut Løken*.

Frøken Margrethe Parm, som 1. mars 1946 ble ansatt som direktør for landssvikanstalten på Bredtveit, fratrådte etter oppnådd aldersgrense 1. november 1949 (kort tid etter at Fengslet og arbeidshuset for kvinner var flyttet tilbake dit). Direktørstillingen ble fra samme dag overtatt av cand. jur. *Berit Puntervold*.

Etterat direktør Falsen fra juli 1944 av nasistene var fjernet fra Opstad tvangsarbeidshus ble produksjonsleder *Dagfinn Enodd* anbrakt der som direktør. Han satt i stillingen til frigjøringen. Som ny direktør for arbeidshuset ble den 19. juli 1946 ansatt inspektøren ved arbeidshuset cand. jur. *Niels Juell*, som hadde fungert som direktør siden 8. mai 1945.

Direktøren for Sem tvangsarbeidshus og pleieanstalt, *N. J. Sanner*, som fra 15. desember 1941 ble meddelt avskjed, tiltrådte etter Justisdepartementets anmodning på ny direktørstillingen etter frigjøringen. Han innehadde stillingen inntil 1. juli 1947 da han tok avskjed i medhold av aldersgrenseloven. Som ny direktør ble ansatt konstituert politimester i Rogaland, *Eivind Johannes Thune*.

Etter frigjøringen ble det opprettet to nye direktørstillinger for fengslene henholdsvis i Bergens- og Trøndelags-distriktet. Som fengselsdirektør for Bergensdistriktet ble ansatt politiinspektør *Christian Propst* og for Trøndelagsdistriktet, politifullmektig *Kjell Bugge*. Direktørstillingen i sistnevnte distrikt ble inndratt fra 1. juli 1949.

Sosialsekretær er ansatt ved Botsfengslet, Oslo kretsfengsel og Fengslet og arbeidshuset for kvinner. Disse har særlig til oppgave å bistå

ved løsningen av de mangeartede sociale spørgsmål som opstår for fangene og som fængslenes øvrige funktionsærer ikke har tilstrækkelig tid til å ta seg av.

Benådningssaker.

I årene fra 1945 til 1949 er innkommet til Justisdepartementet, Fængselsstyret henholdsvis 2258, 2650, 2179, 1975 og 1708 benådningssøknader, heri medregnet søknader om ettergivelse av inndragning av utbytte av straffbare handlinger m.v.. Av disse søknader er avgjort av Kongen henholdsvis 209 (fra 13/7) 563, 901, 967 og 769. I henholdsvis 199, 514, 822, 916 og 733 tilfeller er benådning gitt helt eller delvis, mens resten henholdsvis 10, 49, 79, 46 og 36 er avslått etter departementets innstilling. For de øvriges vedkommende har sakene ligget slik an at departementet ikke har funnet det nødvendig å foredra sakene for Kongen, men har sendt dem tilbake med beskjed om departementets standpunkt.

Ole An Herud.

Probation og parole.

Af vicefængselsdirektør AXEL HYE-KNUDSEN, København.

I oktober 1946 udgav American Prison Association en håndbog indeholdende standard-forslag til et stats-straffesystem eller som de kalder det et correctional system. Håndbogen er blevet til som et resultat af et committee-arbejde indenfor A.P.A. med dennes præsident *Sam Lewisohn* som formand og med også herhjemme så kendte mænd som *Sanford Bates*, *James Bennett*, *Cass*, *McCormick* og *Thorsten Sellin* som medlemmer.

Håndbogen omfatter bl.a. et kapitel om *probation* (betinget dom) og et kapitel om *parole* (prøveløsladelse), og man har her samlet, hvad man i Amerika nogle steder er nået til og andre steder stræber efter indenfor disse to institutter.

Den betingede dom stammer som bekendt fra Amerika i hvert fald i den forstand, at Amerika var det første land, der fik en lovgivning på dette område, nemlig Staten Massachusettz i 1878 og 1891. Omkring 1900 var der kommet 5 andre stater til. I 1940 var det udstrakt til 42 stater og det federale system.

Formålet med betinget dom er i Amerika som overalt at hjælpe lovovertræderen til at blive en lovlydig borger uden at påføre ham den frihedsberøvelse og det brændemærke, som er forbundet med afsoning af frihedsstraf, og uden at adskille ham fra familie og normalt samfundsliv. Fra dette synspunkt er det en mildhedsakt, men på den anden side sætter det myndighederne i stand til at holde ham under kontrol på en langt billigere måde, som måske samtidig gør den betinget domte istand til at forsørge sig selv og sin familie. Betinget dom er således også en praktisk og økonomisk fremgangsmåde set fra statens side — det er behandling.